

שם המרצה: פרופ' תובל-משיח רבקה

שם הקורס: שיטות מחקר איכותניות

קוד קורס: 60-096-01

סוג הקורס: בחירה לתואר שני במגמות טיפוליות ולדוקטורט-למבצעי מחקר איכותני.

שנת לימודים: תשס"ח סמסטר: ב' היקף שעות: 2 ש"ס

א. מטרת הקורס:

הקורס יציג את התשתית הרעיונית של מחקרים איכותניים ואת השלבים המרכזיים בעריכתם. במושג 'שיטות מחקר איכותניות' נכלל מגוון גדול של עמדות פילוסופיות ופוליטיות (בעיקר גישות ביקורתיות, פוסט-קולוניאליות ופוסט-מודרניות), כלים לאיסוף חומר ואין ספור וריאציות לניתוח, לפרשנות ולאופני ייצוג (כתיבה). כהגדרה ראשונית של התחום, מחקר איכותני מאופיין בגישה פרשנית הבוחנת תופעות בהקשרן, מתוך ניסיון להבינן או לפרשן במונחים של המשמעויות הניתנות להן על ידי האנשים החווים אותן. מחקר איכותני כולל איסוף ולימוד של מגוון של חומרים אמפיריים - ניתוחי מקרה, התנסות אישית, אינטרוספקציה, סיפורי חיים, ראיונות, תצפיות וטקסטים, כולל טקסטים ויזואליים. בתום הקורס הסטודנטים יכירו שיטות מחקר איכותניות, יוכלו להשתמש בהן בצורה מושכלת למחקריהם, וידעו לנתח בגישות איכותניות.

ב. תיאור הקורס:

הקורס יציג את התשתית הרעיונית של מחקרים איכותניים ואת השלבים המרכזיים בעריכתם. במושג 'שיטות מחקר איכותניות' נכלל מגוון גדול של עמדות פילוסופיות ופוליטיות (בעיקר גישות ביקורתיות, פוסט-קולוניאליות ופוסט-מודרניות), כלים לאיסוף חומר ואין ספור וריאציות לניתוח, לפרשנות ולאופני ייצוג (כתיבה). כהגדרה ראשונית של התחום, מחקר איכותני מאופיין בגישה פרשנית הבוחנת תופעות בהקשרן, מתוך ניסיון להבינן או לפרשן במונחים של המשמעויות הניתנות להן על ידי האנשים החווים אותן. מחקר איכותני כולל איסוף ולימוד של מגוון של חומרים אמפיריים - ניתוחי מקרה, התנסות אישית, אינטרוספקציה, סיפורי חיים, ראיונות, תצפיות וטקסטים, כולל טקסטים ויזואליים.

נפתח בהצגת הבסיס הפילוסופי של מחקרים איכותניים המעוגנים בפרדיגמות הפרשניות, ונכיר כמה מהגישות המרכזיות למחקר איכותני, אם כי בשל המתכונת המצומצמת של הקורס, מוקד הקורס יהיה בהיכרות ושימוש בגישה הנרטיבית.

נדון באיתור של בעיה הראויה להיחקר, בגזירת שאלות מחקר ובתכנון מערך המחקר, נתוודע למסורות שונות במחקר האיכותני, נכיר שיטות לאיסוף נתונים ולניתוחם, ונידרש לסוגיות מרכזיות הקשורות למחקר איכותני כמו אתיקה, מקום החוקר, סטנדרטים של איכות, וכתיבה. הסטודנטים יתנסו בלמידת ראיון נרטיבי וביצועו.

רשימת המפגשים:

תאריך השיעור	נושא	הערות
8.3.18	מבוא תיאורטי ופילוסופי	
15.3.18	מבוא- המשך	
22.3.18	גישות שונות במחקר איכותני	
12.4.18	עיצוב המחקר: נושא ושאלות מחקר	
26.4.18	תהליך איסוף הנתונים	הגשת יומן קריאה (ראו הנחיות למטה)
3.5.18	תהליך איסוף הנתונים: תצפית וראיון	
10.5.18	סדנת ראיון	
17.5.18	ניתוח ופרשנות	
24.5.18	ניתוח ופרשנות	
31.5.18	תקפות ומהימנות במחקר איכותני	מסירת דו"ח רפלקטיבי על ראיון
7.6.18	היבטים אתיים	
14.6.18	תקפות ומהימנות	
21.6.18	הצעת המחקר וכתיבה במחקר איכותני	הגשת עבודת סיום

ג. דרישות קדם: אין

ד. חובות / דרישות / מטלות:

הלימוד ישלב קריאה שוטפת של ספרות תיאורטית ואמפירית, הרצאות ודיונים בכיתה, והתנסות מעשית הכוללת תכנון של מערך מחקר מצומצם, עריכת ראיון נרטיבי וניתוחו והגשת דו"ח מחקר מסכם. עבודת הסיום: סטודנטים המבצעים מחקר איכותני לתזה או לדוקטורט יגישו טיוטה להצעת המחקר הכוללת ניתוח ראיון חלוץ. סטודנטים אחרים יגישו כעבודת סיום ניתוח ראיון.

חובות הקורס

1. נוכחות רציפה בשיעורים. היעדרות מעל ל-20% ללא אישור המרצה לא יאפשר סיום הקורס.
2. קריאה שוטפת של החומר הביבליוגרפי והוכחת בקיאות בו בשיעורים.
3. הגשת יומן קריאה (10% מהציון).
4. הגשת דו"ח רפלקטיבי על ראיון. (20%).
5. הגשת עבודת סיום (70%).

יומן קריאה

תאריך הגשה מפורט בטבלה

עליכם לבחור פריט אחד מתוך הרשימה "מחקרים איכותניים לדוגמה" (בעמוד הקודם). אם מדובר במאמר יש לקרא אותו במלואו. אם זהו ספר, יש לעיין במבוא, באחד מפרקי הממצאים ובדיון. אם יש מאמר/פרק אחר שברצונכם לסקור ועונה להגדרה "מחקר איכותני", ניתן לבחור בו.

על גבי עמוד אחד בלבד (ברוח של 1.5, גופן דוד 12, שוליים של 3 ס"מ מכל צד) אנא כתבו:

- א. נושא המחקר ושיטת החקירה
- ב. מדוע מחקר איכותני מתאים לבחינת הנושא
- ג. מחשבות/שאלות/תהיות שעלו בעקבות הקריאה אודות מחקר איכותני

יומן רפלקטיבי על התנסות בראיון

תאריך הגשה בטבלה

על גבי מקסימום שני עמודים (ברוח של 1.5, גופן דוד 12, שוליים של 3 ס"מ מכל צד) אנא התייחסו באופן רפלקטיבי להתנסות שעברתם בתרגיל הראיון בכיתה. בכתיבתכם אנא התייחסו לנקודות הבאות (לא חובה לפי הסדר):

1. הקשב לכל אחד מהראיונות שלך (כמראיין). חשוב/י על ההתערבויות שלך. האם יש משהו אחר שהיית יכול לומר? שלא היית צריך לומר? אם אתה שומע עצמך שואל שאלה, נסה להיזכר מדוע עשית כך.
2. שקלט את ההתערבות הראשונה שלך בראיון, ואת האחרונה- ואת מה שקדם להתערבויות, ומה שבא בעקבותיהן- לא יותר מדקה שתיים לפני ואחרי. חוץ מזה, אנא שקלט דקה שבה חשתי שאתה לא במגע עם המראיין. באילו נשתמש כדי לעשות רפלקסיה על מיומנויות הראיון.
3. כתוב עמוד אחד של סיכום של התמות המרכזיות שהצלחת לחלץ מכל ראיון- ביחס לשאלת המחקר שלך. במילים אחרות: מה אתה למד מכל אחד מהמראיינים ביחס לשאלת המחקר?
4. במבט מסכם: אנא התייחס/י ל:
 1. החוויה הכללית כמראיין/ת, כמראיין/ת.
 2. מחשבות ותחושות לגבי האינטראקציה בראיון (גורמים מקילים ומעכבים). באילו אופנים אפשרתם למספר להרחיב על הנושא, ומתי הרגשתם שחסמתם/צמצמתם?
 3. תהליך יצירת השאלות (כמראיין).
 4. רגעים של אי נוחות, היסוס או מבוכה (תיאור שלהם, ומחשבות על מה יצר אותם, מה שינה אותם).
 5. רגע משמעותי עבורכם בראיון (כמראיינים ו/או כמראינים).

העבודה צריכה להיות באורך של עד 5 עמודים.

עבודה סופית- ניתוח ראיון

מבנה העבודה:

- מבוא תיאורטי קצר (הכולל סקירת ספרות, וכן את בעיית המחקר ואת מטרתו)
- שאלות המחקר
- שיטה: תיאור הראיון, האינטראקציה, נסיבות הפקת הראיון, המשתתפים, שיטות איסוף הנתונים וניתוחם, כולל שאלות
- הראיון, היבטים אתיים, סוגיות של תוקף, והתייחסות רפלקסיבית
- הצגת הניתוח: יש לבחור בשתי שיטות ניתוח מאלו שנלמדו בקורס ולנתח את הטקסט על פיהן.
- התייחסות למגבלות, ולמחקר המשך (אופציונלי)
- מקורות

הנחיות כלליות:

- היקף העבודה : עד 10 עמודים, לא כולל רשימת מקורות.
- רישום מקורות על פי כללי ה APA הן בגוף ההצעה והן ברשימת המקורות.
- העבודה תודפס בפונט David 12, רווח של 1.5 בין השורות, עם שוליים של 3 ס"מ מימין ומשמאל.
- נא לצרף כנספחים את ראיון החלוצי, וטופס הסכמה מדעת.

נא לעמוד בזמני הגשת המטלות; לא יתאפשרו איחורים למעט בנסיבות יוצאות דופן.

ה. מרכיבי הציון הסופי :

יומן קריאה 10%

דו"ח על ראיון 20%

עבודת סיום 70%

נוכחות בשיעורים ומעורבות בדיוני הכיתה הם תנאי הכרחי לקבלת ציון בקורס.

ו. רשימת קריאה:נושאים ופריטי קריאה מומלצת**פריטים המסומנים בכוכבית הם פריטי חובה**

1. מהו מחקר איכותני? היסטוריה, הנחות יסוד ופרדיגמות

- עוז, ע. (1996). הסיבה האמיתית למות סבתי. מתוך: מתחילים סיפור. תל אביב: הוצאת כתר.
שקדי, א. (2003). מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תאוריה ויישום. תל אביב: רמות. (עמ' 23-36).
- שלסקי, ש. ואלפרט, ב. (2007). דרכים בכתובת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל אביב: מכון מופ"ת. (עמ' 37-59).

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin, & Lincoln, Y. S. (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp. 1-32). Thousand Oaks, Ca: Sage

צבר-בן יהושע, נ. (2001). מבוא: ההיסטוריה של המחקר האיכותי, השפעות וזרמים. בתוך נ. צבר-בן-יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי* (עמ' 13-20). תל-אביב: דביר.

Creswell J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and research design: Choosing among five * traditions* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage. (ch. 2: pp. 15-30

2. מסורות וסוגות במחקר האיכותני

שלסקי, ש. ואלפרט, ב. (2007). דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל-אביב: מכון מופ"ת. (פרק 7: עמ' 209-233).

Creswell J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and research design: Choosing among five traditions* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage. (ch. 4: Five qualitative approaches to inquiry, pp. 53-84

מחקר נרטיבי

תובל-משיח, ר. וספקטור-מרזל, ג. (בדפוס). מבוא: מחקר נרטיבי – הגדרות והקשרים. בתוך ר. תובל-משיח וג. ספקטור-מרזל (עורכות), *מחקר נרטיבי: תיאוריה, יצירה ופרשנות*. ירושלים: מאגנס ומופ"ת.

ספקטור-מרזל, ג. (בדפוס). מגישה נרטיבית לפרדיגמה נרטיבית. בתוך ר. תובל-משיח וג. ספקטור-מרזל (עורכות), *מחקר נרטיבי: תאוריה, יצירה, פרשנות*. ירושלים: מאגנס ומופ"ת.

Chase, S. (2005). Narrative inquiry: Multiple lenses, approaches, voices. In N. K. Denzin, & Lincoln, Y. S. (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp. 651-680). Thousand Oaks, Ca: Sage

אתנוגרפיה

צבר-בן יהושע, נ. (2001). אתנוגרפיה בחינוך. בתוך נ. צבר-בן-יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי* (עמ' 140-101). תל-אביב: דביר.

חקר מקרה

יוסיפון, מ. (2001). חקר מקרה. בתוך נ. צבר-בן-יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי* (עמ' 257--306). תל-אביב: דביר.

Stake, R. (2005). Qualitative case studies. In N. K. Denzin, & Lincoln, Y. S. (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp. 443-466). Thousand Oaks, Ca: Sage

מחקר פעולה

צלרמאיר, מ. (2001). מחקר פעולה בחינוך: היסטוריה, מאפיינים, ביקורת, בתוך נ. צבר-בן-יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותי* (עמ' 307--342). תל-אביב: דביר.

Kemmis, S., & McTaggart, R. (2005). Participatory action research: Communicative action and the public sphere. In N. K. Denzin, & Lincoln, Y. S. (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp. 559-604). Thousand Oaks, Ca: Sage

3. עיצוב המחקר האיכותני, בחירת נושא ושאלות מחקר

שקדי, א. (2003). מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תיאוריה ויישום. תל אביב: רמות. (פרק 2: עמ' 37-54).

שלסקי, ש. ואלפרט, ב. (2007). דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל אביב: מכון מופ"ת. (עמ' 83-104).

4. איסוף הנתונים

שקדי, א. (2003). מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני- תיאוריה ויישום. תל אביב: רמות. (פרקים 3 ו-4: עמ' 55-91).

Fontana, A. & Frey, J. H. (2005). The interview: From neutral stance to political involvement. In N. K. Denzin, & Lincoln, Y. S. (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp. 695-728). Thousand Oaks, Ca: Sage

תצפית

Angrosino, M. V. (2005). Recontextualizing observation. In N. K. Denzin, & Lincoln, Y. S. (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp. 729-746). Thousand Oaks, Ca: Sage

קבוצת מיקוד

Finch, H., & Lewis, J. (2003). Focus groups. In J. Ritchie, & J. Lewis (Eds.), *Qualitative research practice* (pp. 170-198). London: Sage

5. ניתוח ופרשנות

Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., & Zilber, T. (1998). Narrative research: Reading, (analysis, and interpretation. London: Sage. (pp. 1-18
Rogers, A. G. , et. al (1999). An interpretive poetics of languages of the unsayable. *The Narrative Study of Lives*, P. 77-106. London: Sage

ספקטור-מרזל, ג. (2010). מנגנוני בררה בטענה של זהות סיפורית: מודל לניתוח נרטיבים. בתוך ל. קסן ומ. קרומר-נבו (עורכות). שיטות לניתוח נתונים איכותניים. באר-שבע: אוניברסיטת בן גוריון.

גבתון, ד. (2001). תיאוריה מעוגנת בשדה: משמעות תהליך ניתוח הנתונים ובניית התיאוריה במחקר איכותני. בתוך נ. צבר-בן יהושע (עורכת), מסורות וזרמים במחקר האיכותני (עמ' 195--227). תל אביב: דביר.

שקדי, א. (2003). מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני- תיאוריה ויישום. תל אביב: רמות. (פרקים 5-9).

6. היבטים אתיים ומקום החוקר במחקר

Josselson, R. (2007). The ethical attitude in narrative research: Principles and practicalities. In Clandinin, D. J. (Ed.), *Handbook of narrative inquiry: Mapping a methodology*. (pp. 537-566). Thousand Oaks, CA: Sage

Bar on, D. (1996). Ethical issues in biographical interviews and analysis. *The Narrative Study of Lives*, 4, p. 9-21

דושניק, ל. וצבר-בן יהושע, נ. (2001). אתיקה של המחקר האיכותי. בתוך נ. צבר-בן-יהושע (עורכת), מסורות וזרמים במחקר איכותי (עמ' 343-368). תל אביב: דביר.

Peled, E. & Leichtentritt, R. (2002). The Ethics of Qualitative Social Work Research. *Qualitative Social Work*, 1 (2): 145-169

Lomsky-Feder, E. (1996). A Woman studies war: Stranger in a man's world. *The Narrative Study of Lives*, 4, 232-242

7. איכות והכללה במחקר איכותני

שקדי, א. (2003). מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני- תיאוריה ויישום. תל אביב: רמות. (פרק 13: עמ' 227-242)

שלסקי, ש. ואלפרט, ב. (2007). דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל אביב: מכון מופ"ת. (עמ' 59-63)

8. כתיבה של מחקר איכותני

שלסקי, ש. ואלפרט, ב. (2007). דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל אביב: מכון מופ"ת. (פרק 3: עמ' 83-151). [שימו לב: חלק מהעמודים קראתם ביחידה 3]

שלסקי, ש. ואלפרט, ב. (2007). דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל אביב: מכון מופ"ת. (פרקים 4, 5, 6: עמ' 153-206)

מחקרים איכותניים לדוגמה (ספרים ומאמרים)

איזנשטט, מ., סופר, מ. ושטיינברג, ע. (2010). בכלא אני נחה- אסירות מבעד לחומות. תל אביב: הוצאת הקיבוץ המיוחד.

אלאור, ת. (1992). משכילות ובורות: מעולמן של נשים חרדיות. תל אביב: עם עובד.

אלאור, ת. (1998). בפסח הבא: נשים ואוריינות בציונות הדתית. תל אביב: עם עובד.

בנד וינטר שטיין, ט. (2009). כמו יונה פצועה: סיפורי חיים של נשים מוכות זקנות. ירושלים: אשל בר-און, ד. (1994). בין פחד ותקווה: שלושה דורות במשפחות של ניצולי שואה. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

ברזילאי, ש. (2004). לפרוץ מאה שערים: מסע אל עולמם של היוצאים לשאלה. תל אביב: משכל.

ברזילאי, ש. (2009). סוד הסיפור המנצח- בעקבות סיפורי הצלחה. תל אביב: משכל.

גור, ע. (2008). מופקרות- נשים בזנות. תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

זקס, א. ופלד, ע. (2005). גיבורות עצובות: תפיסתן העצמית של נשים החיות עם בן זוג המכור לאלכוהול. חברה ורוחה, 25 (2), 223-248.

- יחזקאל, א. (1999). לארוג את סיפור החיים. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
 לומסקי-פדר, ע. (1996). המשמעות האישית של חוויית המלחמה: סיפורי חיים של גברים ישראלים.
 מגמות, לח (1), 73-48.
 לומסקי-פדר, ע. (1998). כאילו לא הייתה מלחמה: תפיסת המלחמה בסיפורי חיים של גברים ישראלים.
 ירושלים: מאגנס.
 ליבליך, ע. (1987). אביב שנות. תל אביב: שוקן.
 ליבליך, ע. (2000). גלגולו של מקום. תל אביב: שוקן.
 ליבליך, ע. (2003). סדר נשים. תל אביב: שוקן.
 ליבליך, ע. (2007). ילדי כפר עציון. ירושלים: כתר והוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה.
 ליבליך, ע. (2008). ערק לארוחת בקר. תל אביב: שוקן.
 מור, י. ובר-און, ד. (1996). על הצבריות לכאורה של בני ניצולי השואה: ניתוח ביוגרפי נארטיבי של
 ראיון אחד. שיחות, יא (1), 48-36.
 נוטמן שוורץ, א. (2006). גלגולו של מיתוס - "סיפורי חיים" ו"תסריטי חיים" של גברים ישראלים ערב
 הפרישה מהעבודה. מגמות, 44 (3), 531-555.
 ספקטור-מרזל, ג. (2008). צברים לא מזדקנים: סיפורי חיים של קצינים בכירים מדור תש"ח. ירושלים:
 מאגנס.
 פרל, ג. ופלד, ע. (2005). חוויית אבהותם של גברים אלימים כלפי בת זוגם. חברה ורווחה, כה (3),
 307-340.
 קסן, ל. (2000). ה"עצמי המורחב" בסיפורי חיים של נשים מוכות וגברים אלימים. חברה ורווחה, 20
 (2), 157-129.
 קפלן, ד. (1999). דויד, יהונתן וחיילים אחרים: על זהות, גבריות ומיניות ביחידות קרביות בצה"ל. תל-
 אביב: הקיבוץ המאוחד.
 קרומר-נבו, מ. (2006). נשים בעוני - סיפורי חיים: מגדר, כאב, התנגדות. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
 קרומר-נבו, מ. (1999). מה הסיפור שלך? מטאפורות של מצוקה ושל עזרה בסיפוריהן של אימהות
 ממשפחות רב-בעייתיות. חברה ורווחה, 19 (3): 283-301.
 רוברמן, ס. (2005). זיכרון בהגירה: חיילי הצבא האדום בישראל. ירושלים: מאגנס.
 ששון-לוי, א. (2006). זהויות במדים: גבריות ונשיות בצבא הישראלי. ירושלים: מאגנס.

ז. שם הקורס באנגלית:

Qualitative Research- Basic course